

POST ACADEMIAM

Boekbesprekingen

R. L. Moloff en S. D. Stein: *Realities of dental therapy*. 455 pag., 945 afb., 48 röntgenfoto's. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, Rio de Janeiro, Tokyo 1982. Prijs \$ 78,—. ISBN 0 931 386 42 X.

Het wordt – bij het lezen van dit boek – al gauw duidelijk dat beide auteurs algemeen-practici zijn, die hun beroep op enthousiasme wijze en op een hoog niveau uitoefenen. Aan de hand van 24, met vele foto's gedocumenteerde, behandelingen van patiënten wordt een beeld gegeven van de wijze waarop de auteurs omvangrijke reconstructies opbouwen. Controlefoto's van vele jaren na de actieve behandeling tonen aan dat zij goede resultaten weten te bereiken.

Beschrijvingen van diverse behandelingen nemen twee derde van de tekst in beslag. Bij iedere bespreking komt een aantal specifieke problemen aan de orde en wordt de gekozen behandeling gemotiveerd. In de samenwerking met de parodontoloog, de endodontist en de orthodontist komt daarbij een wijze van praktijkvoering tot uiting die zo typerend is voor Amerika.

Steeds na de beschrijving van drie behandelingen, zijn beknopte stukken tekst opgenomen waarin praktische zaken – in meer algemene zin – aan de orde worden gesteld, zoals: de kroonpreparatie, het vervaardigen van tijdelijke restauraties en van afdrukken, uitgangspunten voor occlusale vormgeving, de samenwerking met de technicus, enzovoort.

Dat de auteurs al vele jaren praktijk doen, komt ook tot uiting in het gepresenteerde patiëntenmateriaal. Behandelingen die 15 jaar geleden werden uitgevoerd voldoen niet geheel aan de nieuwste inzichten in de tandheelkunde. Dit blijkt b.v. uit de motivatie voor het spalken van gebitselementen, die niet helemaal duidelijk en ook niet in overeenstemming met de huidige inzichten is.

Bij de beschreven afdruckmethode wordt nog gebruik gemaakt van koperbanden, hetgeen toch wel als verouderd mag worden bestempeld. Ook valt uit het gepresenteerde fotomateriaal af te leiden dat de meeste kroonranden onder de gingiva zijn gesitueerd.

Maar één ding is zeker: de door de auteurs aangegeven wijze van benadering van de patiënt en vooral het bieden van de mogelijkheid van diens inspraak in het behandelplan, getuigen van een weldoordachte praktijkvoering.

Samenvattend kan worden gesteld dat dit boek, gezien de wijze van presentatie, vooral van nut kan zijn voor de collega die nog weinig ervaring heeft met de multidisciplinaire

behandeling van een vervallen dentitie.

A. Grevers

Onder hoofdredactie van Prof. Dr. J. C. van Es, Prof. Dr. J. V. Joossens, Prof. Dr. E. Mandema en Dr. G. Olthuis: *Het medisch jaar 1983*. 498 pag. Bohn, Scheltema en Holkema, Utrecht/Antwerpen 1983. Prijs f 110,—. ISBN 90 313 0555 3.

Het is al weer voor de negende achtereenvolgende maal, dat Het Medisch Jaar is uitgebracht. Het is een jaarboek, dat primair is bedoeld voor artsen en specialisten. Verdeeld over een aantal vaste rubrieken worden 41 onderwerpen besproken. Het betreft merendeels recente ontwikkelingen in bepaalde onderdelen van de geneeskunde. Deze worden in een goed leesbare stijl in korte bijdragen gepresenteerd. De literatuurverwijzingen zijn met opzet tot een minimum beperkt.

Waar de tandarts een stuk basale medische informatie tijdens zijn studie heeft ontvangen en waar op dit moment in vrijwel geen enkele nascholingscursus voor tandartsen aandacht wordt besteed aan algemene en bijzondere medische kennis, voorziet een boek als het huidige niet alleen in een behoefte voor de arts, maar ook voor de tandarts. Dit geldt niet alleen voor informatie over een onderwerp als 'Neusdruppels', maar ook voor andere, iets verder van het werkkterrein van de tandarts gelegen gebieden, zoals 'De toepassing van echografie bij het mamma-onderzoek'. Derhalve van harte aanbevolen.

I. van der Waal

M. J. Kasle: *An atlas of dental radiographic anatomy*. 2e druk, 238 pag., 112 afb. W. B. Saunders Company, Philadelphia, London, Mexico City, Rio de Janeiro, Sydney, Tokyo 1983. Prijs £ 12.50. ISBN 0 7216 1036 6.

Het betreft hier een meer uitgebreide tweede druk van het voor het eerst in 1977 uitgegeven boek. Het is ingedeeld in vier secties; sectie 1: intra-orale röntgenopnamen, onderverdeeld in de anatomie van de onderkaak, de bovenkaak, de bitewing-opnamen en de weergave van de anatomische kenmerken van de onder- en de bovenkaak op occlusale röntgenopnamen; sectie 2: extra-orale opnamen van de schedel; sectie 3: artefacten en technische fouten; sectie 4: de weergave van veel voorkomende structuren en materialen op tandheelkundige röntgenopnamen.

Kortom het hele gebied, waarin de tandarts werkzaam is, wordt behandeld. De stof wordt gepresenteerd aan de hand van reproducties van röntgenopnamen van de betrokken gebieden en/of structuren; deze zijn alle op de rechterpagina's weergege-

ven. De op de linkerpagina vermelde 'anatomische structuren en materialen' zijn met behulp van pijlen en letters in de afbeeldingen aangegeven.

Het boek is goed toegankelijk door de uitvoerige inhoudsopgave en aanwezige index. Zowel door de geboden inhoud als door de manier van presenteren sluit uw referent zich, mede gezien de kwaliteit van de afbeeldingen, gaarne aan bij een zin uit het voorwoord: 'Deze atlas is een waardevolle aanvulling voor de bibliotheek van de tandarts-algemeen-practicus en uiterst nuttig voor de tandheelkundige student om zich de moeilijke kunst van het interpreteren van röntgenfoto's eigen te maken.'

A. C. M. van de Poel

S. Jahreiss, D. E. Lange, S. Peters, M. Schijatschky, H. Simon en S. Tieman: *Lehrbuch für die Zahnarzthelferin*. Deel I. 460 pag., 296 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, Rio de Janeiro, Tokyo 1983. Prijs DM 48,—. ISBN 3 87652 140 8.

Toen door de uitgever een nieuwe druk van het bekende 'Guten Morgen, Fräulein Neumann' – samengesteld door Dr. Walter Drum – werd overwogen, viel al gauw het besluit het boek zeer grondig te vernieuwen en zelfs de titel te wijzigen. Dit heeft thans geleid tot de verschijning van een nieuw Duits leerboek voor de tandartsassistent(e), waarvoor een groot team van medewerkers werd aangetrokken. Overwegingen tot deze geheel herziene uitgave waren de vele nieuwe ontwikkelingen op tandheelkundig gebied en de toepassing van nieuwe behandelmethoden, die immers soms gepaard gaan met een uitbreiding van de verantwoordelijkheden van de assistent(e).

Als resultaat van de inspanningen is thans het eerste deel van de nieuwe uitgave verschenen. Hierin worden uitsluitend theoretische onderwerpen behandeld. In het nog uit te komen deel II zal dan de praktijk aan de orde komen. In het voorliggende deel worden in de eerste plaats de noodzakelijk geachte medische basisvakken behandeld, n.l. algemene en specifieke histologie, anatomie, fysiologie en pathologie. Cariës en parodontopathieën worden vanzelfsprekend uitvoerig behandeld. Hierbij valt het op dat de profylaxe bij het hoofdstuk over cariës geïntegreerd wordt behandeld, maar dat dit bij de parodontopathieën niet het geval is. Overigens zal in deel II ook een hoofdstuk over mondhygiëne en preventieve tandheelkunde worden opgenomen.

Het boek besluit met een drietal hoofdstukken over respectievelijk het voorkómen van ongevallen, levensbedreigende situaties in de praktijk en arbeidsrecht.

Elk hoofdstuk bevat een serie vragen om te

controleren of de stof wordt beheerst, terwijl er aan het eind telkens een samenvatting is opgenomen. Zoals te verwachten valt bij een Quintessenz-uitgave zijn er talloze tekeningen, tabellen en foto's.

In Duitsland wordt dit boek niet alleen geacht bruikbaar te zijn bij het opleiden van tandartsassistenten, maar ook van de 'zahnmedizinische Fachhelferin' (mondhygiëniste). Voor Nederlandse tandheelkundige medewerkers, voor wie de Duitse taal geen onoverkomenlijk bezwaar is, kan dit boek zeker worden aanbevolen.

H. Orbaan

Onder redactie van L. F. Rose en B. H. Hendler: *Medical emergencies in dental practice*. 251 pag., 132 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, Rio de Janeiro, Tokyo 1981. Prijs \$ 58,—. ISBN 0 931 386 39 X.

Het aantal publikaties met betrekking tot medische urgente situaties in de tandartspraktijk neemt in de laatste jaren toe.

De voorliggende uitgave is een bijzonder fraai gedrukt en heel overzichtelijk exemplaar, waarbij de titel goed de inhoud weer geeft.

De eerste hoofdstukken zijn gewijd aan de medische anamnese en het fysisch-diagnostisch onderzoek van het hoofd-halsgebied. Van de meeste essentiële laboratoriumgegevens wordt een korte analyse gegeven. Voorafgaand aan de kliniek, zijn enkele bladzijden gewijd aan de patho-fysiologie van het hart-vaatstelsel en de ademhaling.

In het tweede deel volgt de kliniek met betrekking tot wijzigingen in het bewustzijn, acute respiratoire-, cardiale- en cerebrovasculaire problemen in de praktijk. Tenslotte komen aan geneesmiddelen gerelateerde problemen aan de orde.

De wijze waarop de stof wordt aangeboden, maakt het boek zeer aantrekkelijk om de tijdens de studie verkregen gegevens nog eens rustig en systematisch door te lezen, als men in de praktijk situatie is beland. Dit boek is duidelijk niet bedoeld als naslagwerk tijdens urgente problemen.

Vele tekeningen en schemata laten duidelijk handelingen en instrumentarium zien. Hier en daar gaat dit boek te ver voor Nederlandse situaties in de tandartspraktijk. Zo worden de laryngoscopie, de intra-tracheale intubatie en elektrocardiogram-registratie met globale beoordeling beschreven.

Met betrekking tot de therapeutische adviezen volgen deze grotendeels de Nederlandse richtlijnen.

Wel moet erop worden gewezen dat, als men de aanschaf van een 'emergencykit'

overweegt, deze een in Nederland goedgekeurde inhoud dient te bevatten.

Voor een tandarts die geïnteresseerd is in meer dan de basisgegevens, lijkt dit boek behalve bijzonder prettig leesbaar, ook die ondersteuning te geven die men enige jaren na zijn studie in de praktijk behoeft.

Ik zou dit boek warm in de aandacht willen aanbevelen.

L. Abraham-Inpjin

Commissie tot Redactie van de Tandheelkundige Studenten Almanak 1982: *76e Almanak der Tandheelkundige Studenten Vereniging 'John Tomes'*. 520 pag. Drukkerij en Uitgeverij Van Eck/Oosterink, Ochten 1982. Prijs f 50,—.

De inhoud van deze almanak bevat traditioneel een lijst met naam, adres, foto, studiejaar en telefoonnummer van elke tandheelkundige student en van elke mondhygiënist in opleiding.

Bovendien is de status praesens van de rijksuniversiteit te Utrecht opgenomen, benevens het personeelsbestand van de Subfaculteit der Tandheelkunde met vermelding van functies. Helaas moest hierbij het overlijden op 6 augustus 1981 van de wetenschappelijk hoofdmedewerker, de heer O. J. Notterman vermeld worden; tot zijn heengaan was de heer Notterman hoofd van de prekliniek van de prothetische afdeling. In een in memoriam worden zijn verdiensten voor het onderwijs door Prof. Dr. Korenhof geprezen.

Tot de gebruikelijke onderdelen van de almanak behoren de jaarverslagen der elf commissies van de T.S.V., alsook van de Debatingclub; omtrent dit laatste moet helaas worden opgemerkt, dat het als een tekortkoming beschouwd moet worden, dat de sprekers die op de door de club georganiseerde avonden optraden, niet met name genoemd worden. In een apart hoofdstuk vertelt de h.t. abactis van de Debatingclub verder vol trots over het geslaagde 11e lustrum, waarvoor de opkomst van oud-leden boven verwachting was.

Ook traditioneel aanwezig zijn de verslagen van diverse afdelingen van de subfaculteit; ditmaal betreft het de mondheelkunde, de röntgenologie, de volledige prothese, de orthodontie, de preventieve orthodontie, de materiaalkunde en de pathologie van de mondholte. Hopelijk komen de andere disciplines in volgende jaargangen aan de orde; immers, dergelijke verslagen zijn – vooral in een tijd als de onze, waarin het curriculum zozeer aan verandering onderhevig is – van grote historische waarde. Het is dan echter wel een voorwaarde dat de docenten-schrijvers zich ervan bewust zijn, dat dit uitsluitend het geval is, wanneer het verslag een volledig beeld geeft van het onderwijs dat in het

betreffende studiejaar gegeven wordt en van het onderzoek, waarmee men recentelijk bezig is. Deze verslagen zijn ook daárom zo belangrijk omdat het in de Utrechtse subfaculteit geen gewoonte meer is om jaarverslagen van de vakgroepen samen te stellen en te publiceren.

Tenslotte zijn de verslagen van de Subfaculteitsraad (studentenfractie), de LOTS (Landelijk Overleg van Tandheelkundige Studenten), de BOS (Bureau Onderwijs en Studiezaken) en van de afdeling Onderwijsverzameling zeer de moeite waard om gelezen te worden.

Jammer is het overigens, dat de almanak 1982 niet een hoofdstuk bevat, waarin de wetenschappelijke produktie van de subfaculteit vermeld wordt. Mijns inziens had een lijstje, inhoudende proefschriften en publikaties geschreven door medewerkers van het Tandheelkundig Instituut van de rijksuniversiteit te Utrecht, niet mogen ontbreken.

Wat de niet-traditionele hoofdstukken betreft, het volgende.

In de eerste plaats dient genoemd te worden het uitstekende artikel 'Tandheelkundige situaties buiten de grenzen' geschreven door Mevr. Drs. M. E. van den Hout-Festen, adviseur van het bemiddelingsbureau van de Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde; zij vermeldt onder meer de tandartsendichtheid, de opleiding tot tandarts en de vestigingsmogelijkheden in de E.E.G.-landen België, Denemarken, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Griekenland, Italië en Luxemburg.

Verder zorgde het erelid van de T.S.V. Prof. G. Dekker voor een belangrijke bijdrage; hij stelde de tekst van zijn briljante afscheidscollege 'De Lof der Zotheid op het tandheelkundig onderwijs te Utrecht' ter beschikking voor publikatie in deze almanak.

Vermelding verdient eveneens het artikel van Prof. Dr. C. A. W. Korenhof over zijn belevenissen tijdens de vervulling van zijn dienstplicht (1955-1956) in een 'dental car' met als opdracht de behandeling van de bemanning der Brigades van de Koninklijke Marechaussee aan afgelegen grensposten, alsmede de Brigade van paleis Soestdijk.

Tenslotte moet genoemd worden het didactische stukje van Regien Greve over de tandheelkundige zorg in de diergeneeskundige praktijk.

Hiermee zijn de voornaamste onderwerpen uit de inhoud die voor de tandheelkunde blijvende waarde hebben, genoemd. Er moge uit blijken, dat de almanak 1982 van de T.S.V. John Tomes veel waardevolle gegevens bevat, welke het boekwerk tot een historisch document maken.

M. de Boer

Onder redactie van Prof. Dr. W. A. M. van der Kwast, Prof. Dr. C. L. Davidson, Dr. M. A. J. Eijkman, Prof. Dr. A. Käyser en Prof. Dr. I. van der Waal: *Het tandheelkundig jaar 1983*. 227 pag. Bohn, Scheltema en Holkema, Utrecht/Antwerpen 1983. Prijs f 85,—, bij abonnement f 68,—. ISBN 90 313 0554 5.

Met betrekking tot de uitgave 'Het tandheelkundig jaar', kan zo langzamerhand van een traditie worden gesproken en men gaat dan ook naar het verschijnen ervan uitzien. Degene voor wie dit boek in de eerste plaats is bestemd, de tandarts-algemeen-practicus, zal zich deze keer ietwat schrap moeten zetten. De redactie heeft namelijk de moed gehad dit keer basiswetenschappen en onderzoek niet uit de weg te gaan en heeft zelfs op bepaalde onderdelen duidelijk voor meer diepgang gekozen. Zodoende is het lezen tot een pittiger gelegenheid geworden.

Het boek bevat in totaal een twintigtal bijdragen, zodat recensent zich tot een bloemlezing zal moeten beperken. Letzel begint met een stukje onderzoeksmethodiek uit de doeken te doen en laat vervolgens zien wat daarmee kan worden bereikt. Het tweede artikel van Ramselaar en Keltjens, die 'huisschrijvers' beginnen te worden, is meer direct op de praktijk gericht en geeft een beknopt overzicht van de huidige mogelijkheden met betrekking tot de overkappingsprothese. Het onderwerp is zeer actueel, evenals de bijdrage van Roeters over de gevormde kunsttharsen. De opkomst van nieuwe kunsttharsen op composietbasis voor individueel te vervaardigen vensters lijkt de mogelijkheden van deze techniek nog te zullen verbreden.

Daarna geeft Vermeulen eerst een aantal praktische wenken voor de nazorg van patiënten met partiële prothesen, evalueert dan een aantal eigen patiënten met deze prothesen en trekt daaruit lering. De bijdrage van Honée over functieherstel door middel van bio-feedback past in de toenemende belangstelling voor het dysfunctiesyndroom.

Dan volgen een tweetal hoofdstukken 'nieuwe stijl', waarin het onderzoek niet wordt geschuwd, maar die door de wijze waarop ze zijn geschreven zeer wel toegankelijk zijn voor de algemeen-practicus. Het betreft de relatie tussen sporenelementen en cariës van de hand van Ten Cate en de problemen bij het etsen van glazuur, toegelicht door Lehman.

De hoofdstukken 11 tot en met 16 behandelen voornamelijk kaakchirurgische onderwerpen, zoals: het beperkt openen van de mond, paresthesiën, hepatitis en speekselstenen (met een evaluatie van 130 sten- en).

Uiterst interessant is de vergelijking van de solopraktijk met de groepspraktijk door Kieft, met duidelijke voor- en nadelen van beide praktijkvormen. Dan wederom een typisch voorbeeld van het Jaarboek-nieuwe-stijl: De Graaff stelt diepgaand de specifieke en de niet-specifieke plaquehypothese tegenover elkaar, om uiteindelijk aan te geven wat daarvan de consequenties voor de praktijk zijn. Tenslotte wordt de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg duidelijk behandeld, inclusief haar mogelijke gevolgen, waarmee dit Jaarboek aansluit op de - toekomstige - realiteit.

Het is met dit soort uitgaven als met wijn: elke oogst heeft zijn specifieke kwaliteiten. Om in deze terminologie te blijven, zou ik

1983 willen omschrijven als 'karaktervol'. De lezer zal zich echter wat tijd moeten gunnen om er ten volle van te genieten.

L. J. Pluim

N.T. Gharevi: *Die Quintessenz der restaurativen Zahnheilkunde mit parapulpären Stiften*. 128 pag., 76 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, Rio de Janeiro, Tokyo 1983. Prijs DM 42,—. ISBN 3 87652 827 5.

Wederom is een pocketuitgave verschenen waarvan men zich afvraagt voor welke lezersgroep deze dan wel bestemd is. Er worden geen nieuwe ontwikkelingen gebracht, hetgeen al blijkt uit de literatuurlijst, waarvan een aanzienlijk deel ruim vijf jaar en het merendeel zelfs meer dan tien jaar oud is. Sterker nog, in diverse van de genoemde artikelen worden deelgebieden van dit onderwerp duidelijker en overzichtelijker uiteengezet dan in dit boekje, waarin bovendien de beschrijving van het behandelen van eigen patiënten bijna de helft ervan vult. De daarbij afgedrukte zwart/wit-foto's zijn van een matige kwaliteit, die de te tonen details slecht weergeven.

In plaats van de lezer van dit tijdschrift te adviseren dit boekje aan te schaffen verwijst uw recensent liever naar het artikel over parapulpaire pinnen van de hand van Spierings en The Sik Tjioe, verschenen in de mei-aflevering van 1982 (Pp. 191-198), alsmede het hoofdstuk over dit onderwerp van Käyser e.a. in het *Tandheelkundig Jaar 1982*.

L. J. Pluim

Excerpta odontologica

Correspondentie deze rubriek betreffende te richten aan:

A. C. Lamers, Rijksweg 217,
6582 AA Heumen.

Sectie II Cariësonderzoek

950. Effect of 250 and 1000 ppm fluoride dentifrice on caries: a three year clinical study.

Koch G, Petersson LG, Kling E, Kling L. *Swed Dent J* 1982; 6: 233-8.

In Zweden evenals in de andere geïndustrialiseerde landen bevat 90% van de verkochte tandpasta's fluoride in een concentratie van 0,1 à 0,15%. Dagelijks gebruik ervan bij zeer jonge kinderen kan bij doorslikken tot glazuurverkleuringen leiden

(van de in aanleg zijnde blijvende elementen). In dit verband wordt - op arbitraire wijze - wel geadviseerd bij kinderen jonger dan vier jaar geen fluoridetandpasta te gebruiken. Daarmee ontbeert deze leeftijdsgroep de lokale, beschermende werking van de fluoridetandpasta in de jaren van doorbraak van het melkgebit. Concentratieverlaging van het fluoridegehalte in de tandpasta zou het genoemde risico kunnen minimaliseren en gebruik van fluoride-tandpasta ook in de eerste levensjaren mogelijk maken. Uit onderzoek was al gebleken dat de cariëspreventieve werking van fluoride niet zo zeer berust op de concentratie maar veeleer op de frequentie van toepassing. Dit bracht de onderzoekers er toe de preventieve werking van fluoride-tandpasta met een concentratie van 250 ppm F te testen. Dit is een kwart van de tot op heden gangbare concentratie. Het onderzoek werd verricht bij 541 12- en 13-

jarigen. De eerstgenoemden werden drie jaar lang vervolgd; de laatsten gedurende twee jaar.

Drie soorten tandpasta werden vergeleken:

- Na-MFP 1000 ppm (0,1% F);
- Na F 1000 ppm (0,1% F);
- Na F 250 ppm (0,025% F).

Het onderzoek werd dubbelblind uitgevoerd en voldoet aan alle eisen te stellen aan een meerjarig klinisch onderzoek.

Alle drie de groepen vertoonden een ongeveer gelijke cariëstoename. Een echte controlegroep, die met een fluoridevrije tandpasta poetste kon om ethische redenen niet worden samengesteld. Daardoor kon er geen uitspraak worden gedaan over de percentuele remmingen van gebruikers ten opzichte van niet-gebruikers. De gebruikers van de laag gedoseerde tandpasta ondervonden in twee of drie jaar